7/5875

T.C.
DEVLET BAKANLIĞI

SAYI : B.02.0.00.12007-1900 05/03/2002
KONU:

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

İLGİ : 08 Şubat 2002 tarih ve A.01.0.GNS.0.10.00.02-7/5875-13348/31745 sayılı yazınız

Ankara Milletvekili Sayın Saffet Arıkan BEDÜK'ün Bor madeninin değerlendirilmesine ilişkin Yazılı Soru Önergesi'ne Bakanlığımca verilen cevaplar ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi arz ederim.

Edip Safder GAYDALI
Devlet Bakanı

EK-1 : Yazı (3 sayfa)

DAĞITIM:

Gereği:
Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanlığına

Bilgi:
Başbakanlığa

7/5875

ANKARA MİLLETVEKİLİ SAYIN SAFFET ARIKAN BEDÜK'ün SORU ÖNERGESİNDE YERALAN SORULARA VERİLEN CEVAPLAR

Ülkemizin dünya ölçeğinde ekonomik değere sahip doğal kaynaklarının başında bor yatakları, daha sonra ise trona (doğal soda) ve krom yataklarımız gelmektedir.

Bilindiği gibi dünya rezervinin yaklaşık % 60'ına sahip olduğumuz bor madeninde, 1865 yılında Balıkesir-Sultançayır'ında bir Fransız Firmasının başlattığı madencilik faaliyeti, uzun süre değişik yabancı firmalar daha sonra Türk Özel Sektörü ve Etibank tarafından sürdürülmüş, 1978 yılındaki devletleştirme den günümüze kadar ise Eti Holding tarafından sürdürüle gelmektedir. Geçmişte sadece 70-90 dolara ham cevher ihraç eden ülkemiz, günümüzde cevher fiyatında 250 $/ton seviyesine çıkarmayı ve % 45 rafine ürün % 55 ham cevher satan ülke durumuna gelmeyi başarmıştır. Hedef ham cevher ihracatını minimuma indirmek ve rafine ürün miktarını ve çeşidini artırmaktır. Eti Holding tarafından üretimi yapılan rafine ürün çeşitleri kapasite ve planlanan yatırımlar şöyledir.

	Kurulu Kapasite (ton)	Yatırım (ton)
Borik Asit	85.000	200.000
Boraks Pentahidrat	340.000	160.000
Boraks Dekahidrat	82.000	-
Sodyum Perboratetrahidrat	20.000	-
Sodyum Perboratmonohidrat	9.000	-
Susuz Boraks	60.000	-

Eti Holding, devletleştirmeden bugüne kadar geçen dönem içinde, dünya bor pazarında önemli ve güçlü bir rakip olarak yerini almış, bor konusunda oldukça üst seviyede üretim teknolojisi ve pazarlama tecrübesi kazanmıştır. İstikrarlı ve planlı bir üretim, satış, fiyat-pazarlama politikası oluşturulmuş ve dünya bor piyasasını, US BORAKS ile belirleyen konuma gelinmiştir.

20-25 yıllık dönemde sağlanan bu başarılı gelişmeye rağmen, sayısız kullanım alanına sahip bor konusunda gelinen noktanın yeterli olduğu söylenemez. Bor ürünlerinin üretim teknolojisi basit gözükmesine rağmen üretimi etkileyen faktörler çok fazladır. Bu faktörlerin belirlenmesi ve çözümlenmesi öncelikle araştırma ve zamana bağlıdır. Bunun nedeni de üretim teknolojileri hakkındaki bilgilerin literatürde yer almamasıdır. Zira bor ürünlerinin üreticileri sınırlı olup, kendi bilgilerini başkalarına vermemektedir. Araştırmalar gizli tutulmakta ve belli bir bilgi düzeyine ulaşmadıkça verilerin değerlendirilmesi mümkün olmamaktadır.

Konuya bu kapsamda bakıldığında, ülkemizin bor ürünleri üretim kapasite ve çeşitliliği konusu da ulaştığı seviyenin küçümsenmeyecek düzeyde olduğu rahatlıkla söylenebilir. Ancak, bu konuda yapılacak araştırma ve teknoloji geliştirme çalışmalarını sadece Eti Holding'ten beklememek gerekmektedir. Bu konu üniversitelerimizin, teknoloji araştırma enstitülerinin ve bor ürünlerini kullanan sanayilerin AR-GE gruplarının ana faaliyet alanlarından birini oluşturmak olmalıdır. Bu merkezlerin Eti Holding başta olmak üzere diğer kuruluşlarımızca desteklenmesi ve teşvik edilmesi gerekmektedir. Örneğin İTÜ Kimya ve Metalurji Fakültesinde yapılan araştırmalarda borkarbür, amorfbor, bornitrür, kalsiyum hekzaborür, titanyumdiborür değişik bor alaşımları (ferrobor, nikelbor, kobaltbor) gibi özel kullanım alanına sahip çok yüksek fiyatla satılabilecek ürünlerin elde edilmesinde önemli mesafeler alınmıştır. Bu konudaki araştırmalar devam etmektedir.

Bor bileşiklerinin yakıt sistemlerinde kullanımı eski yıllardan beri araştırma konusudur. Otomobillerde yakıt olarak hidrojenle birlikte bor bileşiklerinin kullanıldığı ve araçların tanıtımının yapıldığı bilinmektedir. Ancak pahalı ve toksik madde bırakan bir yöntemdir.

Bor gibi önemli bir kaynağımız da trona (doğal soda) madenidir. Dünya trona rezervlerinin büyük kısmı ve trona pazarı A.B.D nin elinde bulunmaktadır. 1979 yılında MTA tarafından bulunarak Eti Holding A.Ş.ye devredilen Ankara-Beypazarı yatağı, % 56 ve üzeri trona minerali içeren 233 milyon ton rezerviyle dünyanın 2. Büyük doğal soda yatağıdır.

Eti Holding A.Ş. uhdesinde bulunan yatak, 1998 yılında Bayındır Holding ve Park Holding A.Ş. nin oluşturduğu konsonsyuma kiraya verilmiştir. Eti Holding, Park Grubu ve Bayındır Holding (Aralık-2000 tarihinden itibaren T.Vakıflar Bankası) fizibilite çalışmalarını tamamlamıştır. Beypazarı Trona Projesinde yılda 2 milyon ton trona ve 1 milyon ton soda külü ve türevleri üretimi planlanmaktadır.

Ticari bir ürün olmayan trona, soda külüne dönüştürülerek cam, kimya ve deterjan sanayiinde kullanılmaktadır. Doğal yataklardan üretilen soda, kimyasal yöntemlerle sentetik olarak üretilen sodadan % 30 daha ucuzdur. Büyük rekabet koşullarının yaşandığı dünya soda piyasasında tüketici konumundaki komşu ülkelere ihracat olanağımız bulunmaktadır.

Krom, Dünya ile rekabet edebileceğimiz maden kaynaklarımızdan biridir. Bugünkü verilere göre Türkiye toplam krom rezervi yaklaşık 20 milyon ton dolayındadır.

Krom madenciliğimizin geçmişi Osmanlı dönemine kadar geri gitmektedir. Uzun yıllardır Türkiye dünya krom üretiminde ilk 4-6 ülke arasında yer alan önemli bir krom üreticisidir.

Krom madenciliğimiz genel olarak cevher ve konsantre ihracatına bağlı olarak bir gelişme göstermektedir. Son yıllarda yıllık üretim 1,5 milyon ton dolayında gerçekleşmekte ve bunun yaklaşık 1 milyon tonu cevher ya da konsantre olarak ihraç edilmektedir. Geri kalan bölümü kurulu ferrokrom, krom kimyasalları ve krom refrakter tuğlaları üretiminde tüketilmektedir.

7/5875

Dış pazarlara bağlı yapısı nedeniyle krom madenciliğimiz dış pazarlardaki değişimlerden (talep daralması, yeni üreticilerin pazara girişi, fiyat düşüşleri v.b.) çok fazla etkilenmektedir. Nitekim benzer nedenlerle 1995'ten sonraki kısa bir iyileşme dönemi dışında 1991 yılından beri uzun dönemli bir kriz yaşanmaktadır.

Cevher ya da konsantre ihracatı yerine ara ve uç ürün üretim kapasitemizin artırılması, kaynaklarımızdan daha yüksek katma değer sağlanması yanı sıra krom madenciliğimiz de güvenli bir yurt içi pazar açılmış olacaktır. Bunun için kurulu tesislerimizin genişletme ve yenileme yatırımlarına ağırlık verilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede kurulu kapasite ile dünya ferrokrom üretimi içindeki payımız %4 düzeyinde olabilecek iken, kapasite kullanım oranı %42-45 dolayında kaldığı için, ülkemiz dünya üretiminin ancak %1-2 sini gerçekleştirebilmektedir. Sorunlar giderilerek kurulu kapasitenin tam olarak kullanılmasına çaba gösterilmelidir. Buna ek olarak dünyada önde gelen krom üreten ülkeler arasında paslanmaz çelik üretmeyen iki ülkeden biri Türkiye'dir (diğeri Arnavutluk). En kısa sürede paslanmaz çelik üretimine geçilmelidir.

Öte yandan ülkemizde biri Mersin'de diğeri Elazığ'da olmak üzere iki krom kimyasalları fabrikası bulunmaktadır. Mersindeki Kromsan Krom Bileşikleri Fabrikası 1984 yılından beri faaliyettedir. Ancak Elazığ'da kurulu Eti Holding'e ait tesis uzun yıllardır üretime alınamamıştır. Bunun da işletmeye alınması, krom madenciliğimizin dış pazarlardaki dalgalanmalardan korunmasında çok yararlı olacaktır.

Son olarak krom madenciliğimizin en önemli sorunlarından birinin de yüksek maliyet ve düşük verimlilik olduğu vurgulanmalıdır. Bunun temelinde yatan asıl neden ise krom yataklarımızın ancak küçük ölçekli madenciliğe elverişli olabilen genellikle küçük boyutlu oluşudur. Bunda uzun madencilik geçmişinin doğal bir sonucu olarak ocakların derinleşmiş olmasının da önemli bir payı vardır.

Anlaşılabileceği gibi krom madenlerimizden azami faydanın sağlanmasının önündeki en önemli engel aramadan ziyade işletilmeleri ve ara yada uç ürünlere dönüştürülmesi ile ilgilidir. Bu konularda Eti Holding ve özel sektöre ait kuruluşlarca sürdürülen çabaların arttırılması yararlı olacaktır.